

BİR FENER-BALAT GÜZELLEMESESİ

Yrd. Doç. Dr. Selhan ENDRES

Khas öğretim üyesi

Burası Fener-Balat.
Haliç'te bir mekan. Tam bir muamma.
İsterseniz 'çok bilinmeyenli denklem' diyelim.
Ben Fener-Balat'da doğmamışım. Ama bugün
Fener-Balat'dayım. Ben epeydir Fener-Balat'lıyım.
Hep de böyle kalmak istiyorum.

Çok kuvvetli bir karakteri var.

Ve tuhaf bir aradalıklarını sanki gizemli bir dürtü ile sürdüren kalabalık sakinler, bu ulu mekanın hakkını verme çabası içindeymiş gibi görünüyor; hepsi kendince çabalyor.

Bir Başlangıç:

Sıfatları şunlar olabilir de, olmayabilir de: Güzel, çirkin, iyi, kötü, sıcak, soğuk, gözde, gözden düşmüş, eski-püskü, yepyeni, unutulmuş, unutmüş, ölü, canlı, hem ölü hem canlı, sıra dışı, banal, çürümüş, bozulmuş, bozulmamış, yıkanmış, kirlenmiş, şirin, ürkütücü, ürpertici, samimi, içten, alaycı, aldatıcı, oyuncu, cana yakın, düşman, karakterli, ruhsuz, uzak, yakın, yabancı, yaşlı, çocuk, sihirli, büyü, gerçek, acılı, umutlu, fingirdek, ciddi, acımasız, öfkeli, şefkatli, misafirperver, suçlu, asil, öğretmen, yargıç... Hesap sorulan/hesap soran. Zenginliğe inat fakir. Fakirliğe inat zengin...Ve şehrin vicdanı.

Bir mekan bunların hepsi olabilir mi? Hem cennet, hem cehennem, hem araf...

Eğer bir mekan içindekilerle anlamlanıyorsa/anlamlandırılıyorsa, “evet olur.”

Ben Fener-Balat'da doğmamışım. Ama bugün Fener-Balat'dayım. Ben epeydir Fener-Balat'lıyım. Hep de böyle kalmak istiyorum.

Dolayısıyla, bu öncelikle, ‘özellikli bir mekan’, sonra da oluşmuş ya da oluşmakta olan ‘özellikli bir kimlik’ üzerine izlenim çeşitlemelerini içeren bir yazı olacak. Mekan özellikli, çünkü çoklu yaşanmışlık barındırıyor. Kimlik de özellikli, çünkü çoklu çeşitlilik gerektiriyor. Mekan-Kimlik arası bağın kendiliğindenliği ve süresizliği ise sağlam bir çıkış noktası. Mekan-Kimlik etkileşiminin zaman dilimlerini aşan devamlılığı doğal olarak farklı katmanların ‘şimdide ve burada’ keşifmesini olasılaştırıyor. Bugün Balat'da, bu buluşmanın farkındalığından mahrum kalmak için, aslında beş duyunun körelmesi bile bir mazaret sayılamaz.

Bir İzlenim:

Önce korkutan, sonra da şaşırtan bir yer Fener-Balat.

Korkutuyor, çünkü terkedilmiş, hem de kaç kere... Neden? Doğal, tarihsel, etnik, ekonomik veya politik bir sürü şey... Fazlasıyla öğreniyorum, öğretiyorum fazlasıyla eksiklikle. Tam değil hiç bir zaman. Hep bir bilgiyi atlamışım gibi geliyor, hep bir şeyler eksik kalıyor. Asıl olan, buralarının sürekli bir terkedilmişlik duygusuyla birlikte yaşıyor olması. Her terkedilmiş gibi acınası, ama gizemli dolayısıyla çekici.

Şaşırtıyor, çünkü vazgeçilmişlik-bırakılmışlık hissi vermiyor.

Yeni/Yine/Yeniden'e hep hazırmışçasına bir enerji fırlıyor sanki her harabesinden. Sahipsizliğinin çekimine kapılmamak neredeyse imkansız.

Gerçekte, her yeni sahibiyle daha da mahsunlaşan kayıp bir küçük köpek gibi: Sadık, ama huysuz. Hem zavallı, hem dirençli. Kısaca ‘garip’ kavramına giriyor.

Yaratıcılığı bundan belki de. Ona uymak, çıldırmak an meselesi sanki...

İşte böyle bir anda ben Fener-Balat'lı oluyorum. Sebep, bir harabeye aşık oluyoruz, eşim ve ben birlikte. Eski bir kilisenin yıkık dökük ama hala asil duvarına bitişik, bir başka güzelliğe sırtını dayamış, yanmış ince uzun bir Rum evi burası: şimdiki evimiz. Gün be gün pişirip kotardığımız, yediğimiz, içtiğimiz, uyuduğumuz, düşündüğümüz, okuyup yazdığımız, kısaca yaşadığımız kucak...

Bir Düşünce:

Harabenin çağrışımları felsefik olarak ölümden yaşam çıkartmak diye nitelenebilir. Sanatçı/Düşünür ölümden beslenir. Geçmişin zaptı, hep ölüye ağıttır temelde. Ama sonuçta bir mekan müzeleşmediği/mezarlaşmadığı sürece yaşam/üretim demektir. Bu yüzden harabe, hüznün ama ilham kaynağıdır; çekim alanı vardır. Tıpkı ölüme olduğu gibi, insanoğlunun, onun bir çağrışımı olan harabeye de farklı tepkileri vardır: Kimi ondan bir yaşam/ders çıkarır, onunla yaşayarak yaşatır, bir anlam arar, kimi de onu yok ederek/yadsıyarak/saklıyarak/gömerek hep var olunulacağını/zenginleşeceğini sanır.

Bir Fantazi:

Hayaletleri var buranın... Hayalden kaynaklanan. Çünkü insana hayal etme gücü veriyor, yeryüzünde kalanları ile...

Bir Gerçek:

Yerleşmek, İstanbul'a yerleşmek istedik. İlk bu duygu ve istekle başladık galiba. İstanbul'a yerleşmek deyince de başka bir yer düşünemedik doğrusu. İlginç ama anlaşılır bir durum. (Uzun bir zaman aralığında Kadir Has Üniversitesi'ndeydik. İlk, üniversite binasının -eski Cibali tütün fabrikası- canlanmasına tanıklık etmiştik.) Günlerin, haftaların, ayların derken yılların birbiri ardına süzülüşünü, oradan Haliç'e bakarak izledik.

Mekanın büysüne yavaş yavaş kapıldık.

Yatırım yapmak için yaşlı, yeniyi kurmak için de yorgun iki akademisyeniz aslında. Ama neden burası? En eski yerleşim alanı olduğundan mı? Yeraltındakilerin yeryüzünde kalanlara baskısı mı bu?

Nasil oldu da birden canlandık? İşte başlangıç noktası bu: Mekanın büyüdü dediğim... Kimliği de dürten o.

Fotoğraf: Sevim Kökdemir

Bir Gözlem:

Fener-Balat bir müze değil arkasındaki binlerce yıla rağmen; bir mezar hiç değil. Zira ruhu var. Bugünün İstanbulu'nda burası bir mucize. Düünden bugüne direnen bir mahalle: Koşuşan kırmızı yanaklı sıska çocukları, mis kokulu çamaşırları, daracık dik yokuşlardaki ve her yerdeki çöpleri, bağırışmaları, kayga-gürültüsü, bangır bangır müzikli otomobilleri, kahveleri, satıcıları, esnaf lokantaları renk renk pazarları, cübbeli-kara çarşaflıları, haçlı sakallı papazları, rahibeleri, takkelileri, şapkalıları, yerleşenleri, ziyaretçileri, meraklıları, şortlu turistleri, otobüs otobüs tavaşçıları, eli paletli ressamaları, fotoğrafçıları, tiyatrocuları, televizyoncuları, yeni ama eski, eski ama yeni yerli, yabancı, göçmüş sakinleri, fakirliğe gömülü hazineleri var.

Bir mekan karakteri nasıl oluşur?

Aynen bir insanınki gibi... Mekanın bedeni mimarisi, ruhu ise kalan yaşam tortularıdır.

Bir Duygu:

Balat'da doğmadım ama Balat'da doğmuş gibiyim şimdilerde. Bundan evvelini buraya getirdik, kattık, sonrasına da ortağız artık. Biraz çekiniyoruz doğrusu, çünkü bugünün Balatlısı olmak, artık burada yaşayanların/yaşanmışlıkların 'hepsi' olmak demek. Bunun ağırlığı altında eziliyorum. Güçlü sezgiler, duyarlılık, farkındalık, bilgelik ve bunların yamısına gelen uğraş ve çabaları içeriyor.

Bir Duruş:

Kendimce mekanın zamana yayılmış görkemine layık olmaya çalışıyorum.

Bir Korku:

Mekanın karakterini bozarsak, bizden sonra gelenlere merak edecek, soracak, araştırıp soruşturacak, sorgulayacak, bilecek, öğrenecek, ders alacak, örnek/ibret olacak, hissedecek, düşünecek, anlamlandıracak, yaratacak ne kalır buralarda yaşanmış tecrübeler adına.

Ya da kısaca; fotoğrafı çekilecek, film seti olacak, şiiri yazılacak, resmi yapılacak bir harabe dahi bırakmazsak, mekanın ruhunu boğup, koca bir tarihi, mahalleyi yangınlarından da beter tahrip edersek -düzeltmek, gençleştirmek, zenginleştirmek vs. adına-korkusu sardı adamakıllı bizi...Bu korkunun adı da 'sorumluluk duygusu' olsa gerek.

Bir Kaygı:

Ne müzeleşebilen ne de mezarlaşan bu mekanda zaman katmanlarının izlerini ve dünlerin bugüne tamamlanışıyla süregelen bütünlüğü yıkarak/değiştirerek parçalamak, gelecek nesiller için öğretim eğitim sürecinin de bölünmesi parçalanması ve dolayısıyla engellenmesi manasına gelir.

Fener-Balat'ta doğmak ya da oralı olmak üzerine şiirsel bir deneme/deneyim okuyacaksınız/okudunuz.

Fotoğraf: Sevim Kökdemir

Fotoğraf: Umut Yüzgeç

Bir Saptama:

Terimlerle sorunum var. Ötekileştirme sürecini başlatan, hızlandıran, tamamlayan faktörler onlarmış gibi geliyor. Soylulaştırma, batılılaştırma, kültürel deformasyon, delikanlı kültürü, mahalle baskısı, varoş, çöküntü alanı, kentsel dönüşüm, modernleşme, Beyaz/Mavi/Kara Türk, vs.

Kim kime, ne neye dönüşüyor ve buna kim karar veriyor, biraz karışık... Bu terimlerle aşılması güç duvarlar örülüyor, açılması imkansız perdeler asılıyor, geçilmez sınırlar tanımlanıyor.

Gerçek hayat böyle değil oysa ki. Ne kötü, terimlerle boğuşurken, çözümleri ıskalıyoruz sanki.

Bir Öneri:

Duru bir görüş için tüm ezberlenilmiş/ezberlenilecek tanımların ötesinde, sade tecrübeden arıtılan bilgelik de çok lazım. Ve tabii ki zaman-sabır ikilisi...

Bir mekanın ruhunu ne yok eder? Bir mekanın karakterini ne siler?

İnsanoğlunun ruhunu ne yok ediyorsa o. Karakterimizi ne siliyorsa o.

Bir Amaç:

Ne yapmalı da onu hepten yok etmemeli; etmelerine engel olmalı? Tüm bilgeliğimizi bu amaca adamaya hazır mıyız?, tüm Balatlılar -doğanlar ya da olanlar.

Ve Bir Sonuç:

Balat'da doğmayanlar için şimdilerde Balatlı olmak ne demek? Zor bir süreç. Dengeleri görmek ve korumak demek. Dengeleri bozanın cezası gene zamanın dişlilerinden olacak.

Önce duyarlılık: yaşanmışa, yaşanana, yaşanacağına.

Empati, sempati ve diğerleri demek...

- Bilinç ve farkındalık: Önce tarih. Yöresel ve evrensel anlamda zaman ekseninde mekan ve kimlik bütünleşmesini yaşamak, yaşatmak.
- Koruma: Sevgi, şefkat, bakım gibi anaç duygular gerekiyor demek.
- Sorumluluk: Balat'da yaşamak herhangi bir yerde yaşamaya benzemiyor. Doğrudan bu okulun öğrencisi/öğretmeni oluvermek kaçınılmaz.

Onu değiştirmek yerine kendi değişmek: Demek istediğim işte bu...